



---

## Konsolidējot pilsoniskās sabiedrības dienaskārtību Proaktīvs pētījums par latviešu un krievu pamatvalodas NVO sadarbības spējām

Autori: Marija Golubeva (PROVIDUS), Ivars Ijabs (Latvijas Universitāte)

### Ievads

#### Projekta mērķis un būtība

Proaktīva pētījuma projekta mērķis bija veikt konkrētu un mērāmu ieguldījumu pilsoniskās sabiedrības konsolidācijā, šādi palielinot sabiedrības rīcībspēju un demokrātisku kontroli. Projekta autori, PROVIDUS un pētnieks Ivars Ijabs, piedāvāja caur strukturētām prāta vētrām palīdzēt 'latviešu' un 'krievu' interešu aizstāvības organizācijām identificēt kopīgus mērķus un pēc tam kopīgā NVO forumā ātri un efektīvi apgūt jaunas pilsoniskās līdzdalības un politikas ietekmēšanas tehnoloģijas, kā arī formulēt jaunu projektu un akciju idejas.

Projekta ilglaicīgais mērķis bija veicināt Latvijas NVO sadarbību pāri etnisko un valodas dalījumu robežām, veidojot dialogu un veicinot kopīgo rīcību, kas varētu demokrātiski līdzsvarot etniskās šķirtnes dominanti partiju politikā.

Projekta īslaicīgais mērķis bija pilsoniskās sabiedrības konsolidācijas perspektīvu izvērtējums, kā arī proaktīva rīcība: dažādu pamatvalodu NVO kopīga diskusiju foruma veidošana un jaunu līdzdalības un politikas ietekmēšanas metožu kopīga apguve, ar sekojošu trīs darba grupu veidošanu: izglītības darba grupa, sociālo jautājumu darba grupa un pašvaldību darba grupa.

#### Situācijas raksturojums:

Demokrātiskas sabiedrības pamatā ir ne tikai formālas vēlēšanu procedūras, bet arī sabiedrība, kuras locekļi ir gatavi kopīgi aizstāvēt savas intereses. Aktīva un konsolidēta pilsoniskā sabiedrība ir būtisks priekšnoteikums demokrātijas līdzsvarotai attīstībai; tās

ietvaros cilvēki paši ir gatavi iesaistīties gan savu sociālo un ekonomisko problēmu risināšanā, gan arī politisko lēmumu kritiskā izvērtējumā un kontrolē.

Efektīvas un demokrātiskas pilsoniskās sabiedrības attīstība ir tieši atkarīga no nevalstisko organizāciju vietas sabiedrībā. Nevalstiskās organizācijas veido sociālo infrastruktūru, kura palīdz indivīdam atrast sev līdzīgi domājošos un kopīgi ar citiem aizstāvēt savas intereses. Lai gan Latvijas NVO sektors kopš neatkarības atjaunošanas ir būtiski attīstījies, tomēr tas joprojām ir vāji attīstīts salīdzinājumā ar senākajām demokrātiskajām valstīm. Šādas pasivitātes iemesli ir dažādi: tajā ir vainojama gan padomju laiku inerce, gan pārejas perioda straujo pārmaiņu rosinātā neuzticēšanās cilvēkiem, gan citi iemesli.

Taču ļoti būtisks iemesls nevalstisko organizāciju nepopularitātei un ietekmes vājumam ir etniskais dalījums. Latvijā lielākoties dominē monoetniskas NVO, kurās cilvēki apvienojas savu interešu aizsardzībai lielākoties vienīgi ar savas pamatvalodas cilvēkiem. Konsolidētas pilsoniskās sabiedrības veidošanos bremsē nosacīts dalījums 'latviešu' un 'krievu' NVO, kas neļauj aktīvistiem apvienoties kopīgu mērķu sasniegšanai, kopīgi risināt akūtas sabiedrības problēmas un uzturēt dialogu ar politiķiem un valsts institūcijām, veidojot sabiedrības uzstādījumus valsts pārvaldei.

Pilsoniskās sabiedrības konsolidācijas iespējas attiecas uz vairākām nozīmīgām interešu jomām, kuras īpaši skar jaunas un sociālekonomiski nestabilas demokrātijas. NVO konsolidācija ir nozīmīga gan sociālo problēmu risināšanā (pensionāru, invalīdu u.c. biedrības), gan cilvēktiesību aizstāvībai (aizstāvības grupas), darba ņēmēju aizstāvības (arodbiedrības), izglītības, kultūras un brīvā laika interešu jomās un citur. Tomēr visbūtiskākais pašreizējos ekonomiskās un politiskās krīzes apstākļos ir NVO spēja kopīgi pieņemt lēmumus par līdzdalības un protesta akcijām un citiem veidiem, kā nodrošināt sabiedrības kontroli par notiekošo valstī un nepieļaut necaurspīdīgu lēmumu pieņemšanu valsts pārvaldē. Tāpat ir jāņem vērā tas amortizācijas potenciāls, kuru konsolidēta pilsoniskā sabiedrība spētu sniegt etnisko pretrunu izmantojumam politisko partiju politikā. Ņemot vērā pašreizējo situāciju valstī, ir nepieciešams ne tikai apzināt konsolidācijas iespējas, bet arī veikt proaktīvas darbības konsolidācijas veicināšanai, iesaistot dažādu pamatvalodu nevalstiskās organizācijas dialogā un kopīgas dienaskārtības veidošanā.

## 1. Projekta būtība

### 1.1 Piezīmes par projekta pieeju NVO sadarbības jautājumam

Projekta veidotāji centās izvairīties no pieejām, kas uztver noteikta tipa NVO kā problemātiskas pēc definīcijas – tātad, krievu valoda kā organizācijas valoda netika izvirzīta kā problēma. Projekta mērķis bija noskaidrot, vai caur kopīgām diskusijām, identificējot savu organizāciju mērķus Latvijas sabiedrībā un atrodot sakritības jeb

‘kopsaucējus’, organizācijas ar dažādām darba valodām varēs mobilizēties kopīgai rīcībai un paši noteikt sadarbības parametrus.

Projektam netika iepriekš izveidots ārējais ‘politikas rāmis’, kas teorētiski varēja sastāvēt no diviem nosacījumiem:

1. Sadarbības veicināšana caur finanšu resursu vai infrastruktūras pieejamību (netika piedāvāti projektu granti gadījumā, ja divas organizācijas ar dažādām pamatvalodām vienotos par kopīgām aktivitātēm, netika piedāvātas telpas turpmākām kopīgām aktivitātēm).
2. Sadarbības veicināšana caur konkrētu definētu kopīgu aktivitāti, kas sniegtos tālāk par apmācībām un diskusijām, un kurai tiktu iepriekš noteikts mērķis (piemēram, talka) un nodrošināta loģistika (noteikts pasākumu laiks un vieta, identificēti atbildīgie).

Projekta veidotāji izvēlējās iet citu ceļu, kura ietvaros dalībnieki moderētu prāta vētru gaitā paši definēja savus mērķus un vēlāk caur kopīgu apmācību identificēja iespējamās kopīgās aktivitātes konkrētā jomā (darbā ar pašvaldībām, izglītībā, sociālo jautājumu risināšanā).

## 1.2 Projekta gaita

1. Pirms projekta sākšanas, pētnieki – projekta veidotāji aptaujāja 10 NVO ar krievu darba valodu par to mērķiem, darbības jomām un sadarbības pieredzi ar latviešu darba valodas organizācijām. Aptauja bija nepieciešama, jo atšķirībā no organizācijām ar latviešu darba valodu, kas piedalījās projektā, vairākums organizāciju ar krievu darba valodu, kas piekrita piedalīties projektā, nedarbojas publiskajā telpā kā interešu aizstāvības organizācijas – tās ir vai nu kultūras biedrības, vai servisa organizācijas (kas sniedz pakalpojumus iedzīvotājiem) un viena analītiķu organizācija (*think tank*). Gadījumos, kad tās apvienojas ar citām savas pamatvalodas organizācijām un īsteno interešu aizstāvības pasākumus, tās nekomunicē savu pozīciju latviešu valodas medijos. Ņemot vērā šo darbības specifiku, attiecīgo organizāciju pozīcija attiecībā uz Latvijas politikas un sabiedrības ietekmēšanu (ar ko parasti nodarbojas interešu aizstāvības organizācijas) nebija iepriekš zināma, tāpēc projekta veidotāji vēlējās to noskaidrot ar anketu palīdzību.

2. Projekta iesākumā dalībnieki – vienas darba valodas NVO pārstāvji – tika aicināti uz prāta vētrām, kuru gaitā viņi paši definēja, kurus procesus Latvijas sabiedrībā viņi vēlas ietekmēt un kādas pārmaiņas vēlas redzēt, ka arī ar *storyboard* metodes palīdzību kopīgi iezīmēja galvenos posmus viena kopīgi izvēlēta mērķa sasniegšanai. Dalībnieki tika savstarpēji informēti par otrās grupas prāta vētras rezultātiem.

3. Nākamajā projekta posmā dalībniekiem tika piedāvāta kopīga apmācība par jaunām sociālās mobilizācijas un politikas ietekmēšanas metodēm, pēc kuras viņi grupās varēja izvēlēties metodes, kā sasniegt dažus no viņu iepriekš definētiem mērķiem.

4. Pēc apmācības dalībniekiem tika piedāvāts sadalīties trijās grupās pēc savām prioritātēm un izveidot katrā grupā vienu kopīga projekta ideju, kā arī aprakstīt šīs idejas īstenošanas posmus. Dalībnieki tika aicināti apsvērt iespēju pēc foruma pašiem īstenot forumā radītās projektu idejas.

5. Aptuveni pēc mēneša dalībniekiem tika nosūtīts atgādinājums ar viņu kopīgo projekta ideju aprakstu un katras grupas pārstāvjiem tika uzdoti jautājumi par to, vai ir sperti kādi soļi projekta īstenošanai. Pētnieki arī aptaujāja 6 projekta dalībniekus (trīs no latviešu darba valodas organizācijām un trīs no krievu darba valodas organizācijām) par viņu iespajdiem no projekta, iespējamiem ieguvumiem un šķēršļiem sadarbībai ar otrās darba valodas organizācijām.

## 2. NVO foruma rezultāti

### 2.1 NVO forumā kopīgi attīstītas projektu idejas

Zemāk ir apkopoti grupu dalībnieku secinājumi par sadarbības iespējām starp NVO ar latviešu un krievu darba valodu trīs jomās – sadarbība ar pašvaldībām, sociālā jomā un izglītībā.

#### Pašvaldību grupa

Dalībnieki: Latvijas Bērnu forums, Latvijas sieviešu nevalstisko organizāciju sadarbības tīkls, Talsu novada fonds, “Tautvaldība”, Tautas Forums.lv, “Pilsonība. Izglītība. Kultūra”, Latvijas UPF, “Papardes zieds”.

Atziņas attiecībā uz darbu ar pašvaldībām:

- Organizācijām ir ārkārtīgi svarīgi būt stiprām un pašām pēc iespējas piesaistīt līdzekļus vai dabūt atbalstītājus, jo tas ir priekšnosacījums ilgspējai.
- Izvirzījās svarīgākas tēmas, kuras NVO būtu jāsadarbojas ar pašvaldībām: skolu reforma, sociālie jautājumi.
- Rīgā ir parakstīts memorands ar virkni nevalstiskajām organizācijām, bet procedūra, kā tieši NVO sadarbosies ar Domi nav atrunāta. Citās pilsētās, piemēram, Liepājā, sadarbības mehānismi darbojas veiksmīgāk.
- Sakarā ar novadu reformu ir apdraudēta ir pilsoniskās sabiedrības līdzdalība novados. Rajona padomju mājas lapas bija NVO visdraudzīgākās mājas lapas, kur bija pieejama informācija par NVO, tāpat, rajona padomēm daudzām bija

atstrādāti mehānismi sadarbībai ar NVO, piemēram, Tukuma rajona padomē. Šī pozitīvā iezīme principā ir apdraudēta, jo šī funkcija var 'pazust'. Ja pansionātu vai bērnu namu nevar nenodot kādam no novadiem, tad sadarbību ar NVO var pilnīgi pazaudēt. Pirmais pusgads pēc reformas ir laiks, kad var daudz ko izmainīt vai nodibināt, it īpaši, ja pašvaldībās deputāti ir atvērtāki pārmaiņām. Grupas priekšlikums - izmantot reģionu NVO organizāciju centrus un arī tās organizācijas, kurām ir tīkli visā valstī, kur varētu kopā sanākt cilvēki un diezgan ātri mēģināt izveidot atvērtas vadlīnijas/ ieteikumus novadiem sadarbībai ar NVO. To publicitātei var izmantot jaunas tehnoloģijas (runa par sociālo mediju Twitter.com), ielikt video YouTube. Vadlīniju saturs būtu par to, kā novadu pašvaldībām ar NVO sanākt kopā, kā atjaunot sadarbības mehānismus, paredzēt telpas, paredzēt sadaļu par NVO pašvaldību mājas lapās. Nepieciešams arī sadarbības tēmu saraksts, lai nepazustu tas, kas jau ir bijis. Tam sekotu apspriede, kādas funkcijas vai uzdevumus var deleģēt NVO, arī novadu līmenī.

- Otrs priekšlikums ir izveidot interneta platformu ar ieinteresētajām organizācijām, Latvijas Pašvaldību savienību un Pašvaldību un reģionālās attīstības ministriju, kur būtu iekļautas visas republikas pilsētas un novadi, un kur būtu iespējas reaģēt uz problēmām, atspoguļot labo praksi, mācīties no citu pieredzes.

### Sociālā grupa

Dalībnieki: "Pūks un draugi", Dialogi.LV, "Ziemeļu kaija", Latvijas UPR, Pingvīnu atbalsta biedrība

Grupa identificēja vienu sociālu problēmu: C Hepatīta izplatība Latvijā. Šīs problēmas risināšana varētu iekļauties katra no grupas organizācijām.

- Daudziem ir pazīstami cilvēki, kas slimo ar C hepatītu, un tas samazina arī viņu spējas darboties sabiedrībā, kā arī noved viņus nabadzībā. Ja pagājušā gadā divdesmit pieci procenti izdevumu bija jāsedz pašam pacientam, šogad pacientam jāsedz jau piecdesmit procentus. Lietuvā, Igaunijā šos slimniekus ārstē bez maksas – grupa gribētu līdzīgu situāciju panākt Latvijā.
- Grupas dalībnieki uzskata, ka sabiedrības veselības veicināšana ir viena no tām lietām, ko var deleģēt nevalstiskām organizācijām. Tas būtu efektīvāk, lētāk un labāk sasniegtu cilvēkus.

Idejas būtībā ir sociālā solidaritāte, jo tā ir kopīga 5 organizācijām ar dažādiem mērķiem. Tas būtu aicinājums apsvērt sociālās sekas un izveidot atbalsta veidus cilvēkiem, kas slimo ar C hepatītu.

- Būtu iespējams izveidot konkrētu projektu, kurā piedalās piecas organizācijas, projekta ietvaros veicot pētījumu par cilvēkiem, kurus skar C Hepatīts.

### Izglītības grupa

Dalībnieki: “Pro Futuro”, BISI, “Humanitārā perspektīva”, Latvijas krievu kultūras biedrība, “Ideju māja”

Izglītības grupa uzskata, ka būtu lietderīgi izveidot neformālu izglītības ekspertu un NVO grupu – “Skolas klubu”, kuram sākotnēji būtu divas galvenās funkcijas. Tā būtu grupa, kur satiekas izglītībā ieinteresētie cilvēki un diskutē konkrētas idejas, kā uzlabot situāciju izglītības laukā – un tā būtu platforma dažiem proaktīviem projektiem. Katra no organizācijām deleģētu vienu cilvēku, kas sanāk kopā un veido klubu. Klubs kalpotu kā platforma diskusijām par to, kur Latvijas izglītības sistēmā ir nepieciešama pilsoniskās sabiedrības iejaukšanās, lai sasniegtu kvalitatīvus uzlabojumus, bet arī lai diskutētu par normatīvajiem aktiem, kas skar izglītības jomu, un par nepieciešamām izmaiņām.

Vēl viena grupas ideja ir portāls skolu iekšējās politikas un labas prakses uzlabošanai.

- Idejas būtība ir izveidot portālu, kas būtu pēc uzbūves līdzīgs portālam *Fix My Street* Lielbritānijā. Portālā tiktu apkopoti vecāku un skolēnu ziņojumi par dažādām skolās neatrisinātām problēmām un pārkāpumiem, un informācija par šīm problēmām tiktu caur šo portālu novirzīta attiecīgajām izglītības pārvaldēm, kuras pēc tam sniegtu atbildi un meklētu risinājumus. Statistika par atrisinātām un neatrisinātām problēmām tiktu apkopota portālā, kur katrs to varētu redzēt.
- Paralēli “Skolas klubam” tiktu piesaistīti analītiķi, kas pēc tam arī sekotu, kāda veida problēmas visbiežāk parādās, kādā veidā, un konsultējoties ar skolu darbiniekiem attīstītu ieteikumus skolām – piemēram, kā izveidot savas labas prakses vadlīnijas.

## 3. Secinājumi

### 3.1 Dalībnieku novērtējums par projektu

#### Projekta novērtējums no dalībnieku skatu punkta

Kopumā projekta dalībnieki projektu novērtēja pozitīvi, lai gan ne visi bija apmierināti ar sasniegtajiem rezultātiem. Intervijas uzrādīja, ka dalībnieki saistīja ar projektu visai atšķirīgas gaidas. Atsevišķi projekta dalībnieki norādīja uz to, ka iniciatīva veidot kopīgus projektus un dienaskārtību starp atsevišķu pamatvalodu organizācijām ir nepieciešama un veicināma, turklāt tādas iztrūkums ir bijis manāms jau agrāk, turklāt dažādos līmeņos:

“Šāda iniciatīva ir lieliska, un tādai bija jābūt jau sen. Zināmi iedīgļi tādai pastāvēja jau 1990. gados, taču nav bijis sistemātisku mēģinājumu nedz no valsts, nedz no donoru

pusēs. Līdz šim ir bijušas atsevišķas aktivitātes minoritāšu organizācijām, un atsevišķas integrācijai” (*sieviešu NVO sadarbības tīkls, latviešu val.*)

Citi dalībnieki turpretī norādīja uz problēmām ar projekta gaitā veidoto kopīgo dienaskārtību un mērķu tālāko realizāciju. Viens dalībnieks norādīja, ka “ideju ģenerēšana ir laba lieta, taču tai līdz šim ir jau veltīts pietiekoši daudz uzmanības. Tādēļ drīzāk nepieciešams pāriet pie konkrētas rīcības (novada forums, latviešu val.). Cits dalībnieks (*think tank*, krievu val.) norāda, ka diskusiju grupās tā arī nav izdevies nonākt pie konkrētām problēmām. Papildus grūtības rada arī aizdomīgums pret projekta ieceri un organizētājiem: vismaz viens dalībnieks tos uzskata par pārlietu “provalstiskiem” (kultūras biedrība, kr. val.). Tāpat tiek norādīts, ka “prāta vētru” formāts varētu būt sevi izsmēlis.

### *Sadarbības iespējas ar citas pamatvalodas organizācijām*

Attiecībā uz šādu sadarbību jākonstatē, ka galvenā problēma šeit joprojām ir saistīta ar valodu lietojumu. Visi intervētie dalībnieki sadarbību kopumā vērtē pozitīvi, taču ne visiem ir viedoklis par šās sadarbības veidošanu. Dažu organizāciju pārstāvji atsaucas uz savu pozitīvo pieredzi. Attiecībā uz valodas faktora ierobežojošo lomu un tās risināšanu dažādi respondenti tomēr dod atšķirīgus vērtējumus: viena dalībniece norāda uz nepieciešamību pēc bilingvāliem risinājumiem (sociālā NVO, kr. val.), piem., divvalodīgu interneta vietņu veidošanā. Citi turpretī vairāk runā par grūtībām vienas saziņas valodas lietojumā – gan krievu, gan latviešu.

Krievu pamatvalodas NVO pārstāvji biežāk norāda gan uz saviem centieniem iesaistīt latviski runājošās organizācijas, gan uz to, ka “daudzi krievi jau labi runā latviski” (*think tank*, krievu val.). Latviešu pamatvalodas organizācijas turpretī biežāk atsaucas uz psiholoģiskiem šķēršļiem valodas barjeras pārvarēšanā. Viena dalībniece kā problēmu uzsver latviešu tipisko pretimnākšanas manieri krieviski runājošajiem, komunikācijā pārejot uz krievu valodu, nevis runājot latviski lēnāk un saprotamāk. Cita latviešu NVO pārstāvoša dalībniece pārstāsta savu pieredzi par darbu ar krievvalodīgiem klientiem, kuri, vērsoties pie NVO pēc palīdzības saistībā ar izglītību, cenšas neidentificēt sava bērna skolas valodu, savukārt NVO pārstāvji nevaicā par to:

“Pa četriem mūsu darbības gadiem man ir piezvanījuši viens vai varbūt divi krievu vecāki. Taču iespējams, ka ir arī tās situācijas, kad vecāks ir krievs, bet bērns mācās latviešu skolā. Taču vecāki man zvana un nekad neidentificē, kādā valodā tas bērns skolā mācās, un es pēc vecāka runas nevaru to pateikt, un es viņam nevaicāju par to.” (Interesu aizstāvības organizācija izglītībā, latv. val.).

### *Etniskā dalījuma nozīmes novērtējums.*

Kopumā etniskā dalījuma nozīmi Latvijas NVO nākotnes veidošanā dalībnieki nesaskata kā nozīmīgu problēmu: konkrētu problēmu risināšanā valodas barjerām nav

fundamentālas nozīmes. Drīzāk par problēmu tiek uzskatīta pārvaldes ierobežojošā un neieinteresētā nostāja:

“Valoda nav šķērslis NVO sadarbībai. Ierēdņi ir tie, kam NVO nav vajadzīgas, viņu formālisms ir šķērslis. Piemēram, mūsu nama pārvaldes priekšnieks. Mēs rakstījām projektu kopā ar latviešu organizāciju, pie mums nāk bērni arī no latviešu skolām. Bija Ilgas Reiznieces nodarbības ar rotaļām, tautas mūziku.” (Ārpusskolas izglītības un sociālās palīdzības NVO, kr. val.)

Viena no krievvalodīgo NVO dalībniecēm pauž pesimistisku viedokli par NVO konsolidāciju sabiedrības integrācijas jautājuma pārmērīgās politizācijas dēļ. Ir nepieciešama attieksmes maiņa:

“Informācijas telpas stereotipi ietekmē NVO darbību: krievu skolu un NVO problēmas tiek norakstītas kā ‘piektās kolonnas’ rūpes, ‘Maskavas roka’, līdz ar to ir nevelēšanās kopīgi risināt problēmas. Tikai tās NVO, kas saprot pilsoniskās sabiedrības jēgu, var pārvarēt šo dalījumu.” (Kultūras biedrība, kr. val.)

Uz valsts varas neizpratni NVO konsolidācijas jautājumos norāda arī latviešu valodā runājošo NVO pārstāvji. Vienlaikus citās intervijās var pamanīt, ka situācija nebūt nav tik viennozīmīga, piemēram, attiecībā uz kopienu kustību, kura vāji attīstās etniski jauktās vidēs:

“Vēl viena problēma ir kopienu kustība, kura attīstās mazpilsētās, kuras ir etniski homogēnas. Kaut kas jau tur bija arī Rīgā, Kalnciema ielā, bet arī tā ir specifiska vide, vai ne? Būtu vajadzīgas kaut kādas kaimiņu programmas. Tam nav daudz līdzekļu nepieciešams.” (Sieviešu NVO sadarbības tīkls, latv. val.)

Jākonstatē, ka krievvalodīgo organizāciju pārstāvji vairāk par latviski runājošajām organizācijām raugās uz pilsoniskās sabiedrības konsolidāciju caur “oficiālās” politikas un tās problēmu prizmu. Spilgti to apliecina kāda krievvalodīgās organizācijas pārstāvja izteikums, kurš saistībā ar NVO konsolidāciju secina, ka “Valsts problēma ir nespēja piesaistīt Latvijas krievu resursu.”

### *Cilvēkresursu pieejamība, iesaistīšanās.*

Par cilvēkresursiem lielais vairums organizāciju pārstāvju ir piesardzīgi optimistiski: kaut arī cilvēku iesaistīšanās tuvākajā laikā visdrīzāk nepalielināsies, cilvēki, kas grib sadarboties un ir apveltīti ar iniciatīvu, atradīsies vienmēr. To apliecina abu valodisko grupu pārstāvji:

“Sektorā ir tie paši cilvēki, kas 1990. gadu sākumā, kuri nav aizgājuši. Kas attiecas uz cilvēkresursiem, nekas briesmīgs šeit nenotiks. Mums gan nebūs milzīgs lēciens kapacitātes ziņā – tas ir skaidrs. Tomēr, kamēr ir pieprasījums un kamēr ir cilvēki, kuri ir gatavi uzņemties iniciatīvu (un latviešiem tādi ir), tikmēr problēmu ar cilvēkresursiem nebūs. Mums joprojām ir ļoti daudz cilvēku, t.sk., sieviešu, kas ļoti grib palīdzēt citiem,



kas grib nevis vienkārši pelnīt naudu, bet darīt kaut ko labu un vērtīgu.” (*Sieviešu NVO sadarbības tīkls, latv. val.*)

“Mums tikai 180 cilvēki maksā biedru naudu, bet mūsu aktīvs – 400 cilvēki. Ir cilvēki, kas palīdz jebkurā pasākumā. [...] Paaudžu maiņa nav problēma.” (*Ārpuskolas izglītības un sociālās palīdzības NVO, kr. val.*)

Viens no intervētajiem pat pauda viedokli, ka tuvākajā laikā ir gaidāms straujš iesaistīšanās pieaugums, kura ietvaros nevalstisko aktoru loma politikā strauji pieaugs (līdzdalības ideju veicināšanas NVO, lat. val.).

### Spējas formulēt problēmas, dienaskārtības un realizēt tās

Jautājums par problēmu formulēšanas un risināšanas spēju, šķiet, ļoti nodarbina visus intervētos. Kopumā šī spēja bieži tiek raksturota kā nepietiekama, tiesa, dalībnieki formulē visai atšķirīgus viedokļus par rīcībspējas trūkuma iemesliem. Tiek uzsvērts gan “vienotas izpratnes”, gan “materiālo resursu” trūkums. Daži krievvalodīgo organizāciju pārstāvji ir noskaņoti ļoti pozitīvi:

“Mēs kā NVO esam liels spēks, mēs pastāvam. Cilvēkiem vajag kaut ko darīt kopīgi, biežāk tikties. Tur, piemēram, bija laba ideja ar hepatīta projektu, bet uzreiz vairāki cilvēki teica ‘es varu šo organizēt’. Vajag kādam vienam to darīt, un pārējie varētu pievienoties kā partneri.” (*Ārpuskolas izglītības un sociālās palīdzības NVO, kr. val.*)

Latviski runājošas NVO pārstāve turpretī redz cilvēku pašorganizācijas spēju ievērojami drūmākos toņos:

“Ir ļoti grūti mobilizēt citas organizācijas pāri virspusējas intereses līmenim, tā, lai notiktu reāla sadarbība interešu aizstāvībā. Cilvēki nepieslēdzas pat komunikācijas līmenī, nevar atnākt uz sapulcēm. Cilvēkiem nav *commitment*; mēs darām to, par ko mums maksā, bet nepieslēdzamies kaut kam, kam mēs ticam.” (*Interesešu aizstāvības organizācija izglītībā, latv.val.*)

Daži intervētie piedāvā niansētākus viedokļus par plašākām kopsakarībām NVO rīcībspējas problēmu aspektā:

“Nevalstiskā vide ir ārkārtīgi sadrumstalota, zināšanas un kompetence netiek uzkrātas. Par rīcībspēju jāsaka, ka dažām organizācijām zināšanas, prasmes ir ļoti augstā līmenī. Tiesa, grūtības mērķtiecīgi komunicēt savas izvēlētās problēmas un to risinājumus valsts pārvaldei, likumdevējam un masu medijiem. Otrs, joprojām ir problēmas ar sadarbību nevalstisko organizāciju starpā, un to darbībā joprojām liela loma personībām.” (*Sieviešu NVO sadarbības tīkls, latv. val.*)

Jāatzīmē, ka vismaz šajā projektā iesaistīto organizāciju vidū bija vērojama būtiska asimetrija starp latviešu pamatvalodas organizācijām un krievvalodīgajām organizācijām attiecībā uz politikas ietekmēšanu. Ja "latviešu" organizācijas runā par politisko "virtuvi" salīdzinoši kompetenti, ļoti pašsaprotami, pat familiāri, krievvalodīgajās organizācijās ir jūtama atsvešinātība no reālas valsts varas ietekmēšanas.

### Konkrētas idejas sadarbībai pēc PROVIDUS semināriem

Kopumā lielais vairums dalībnieku neapliecina iesaistīšanos konkrētos sadarbības projektos pēc PROVIDUS rīkotajiem semināriem. Daži dalībnieki intervijās atzinīgi izsakās par dažām projektā paustajām idejām (piem., hepatīta projektu, izglītības veltītu interneta vietni divās valodās), vienlaikus neuzņemoties atbildību un iniciatīvu par šo ideju konkrēto realizāciju. Viena projekta dalībniece atzinīgi izsakās par izglītības darba grupas ieceri veidot kopīgu memorandu par izglītības problēmām, taču vēlāk norāda, ka šī ideja tā arī nav tikusi realizēta darba grupas dalībnieku mainības un projekta organizatoru nevēlēšanās dēļ: "Izglītības darba grupā izkristalizējās vērtīgas idejas, t.i., memorands. Taču tās netika virzītas tālāk, arī tādēļ, ka mainījās cilvēki. To vajadzēja darīt šim PROVIDUS projektam, jo tas ir jūsu "bērns". (Interesu aizstāvības organizācija izglītībā, latv.val.)

Viens no projekta ietvaros iecerētajām idejām (t.i., kopīgas interneta platformas programmatūras izveide jauno novadu NVO sektora vajadzībām) ir ieguvis tālāku virzību un mēģinājumus piesaistīt līdzekļus viena šā projekta dalībnieka NVO ietvaros, tiesa, nepiesaistot citas projektā iesaistītās organizācijas.

### Viedokļi par NVO sektora nākotni Latvijā

Jautājumu par NVO sektora nākotni Latvijā lielais vairums intervējamo uztvēra saistībā ar tuvākās nākotnes ekonomiskajām un sociālajām problēmām. Kopumā vairumā atbilžu noskaņa pauda ticību cilvēku pašorganizācijai apvienojumā ar bažām par nākotni, īpaši attiecībā uz finansējumu. Viens dalībnieks pauda nepieciešamību veidot "jēdzienu konstrukcijas masu apziņā", kuras palielinātu pilsoniskās sabiedrības kompetenci jautājumos, ar kuriem valsts pati netiek galā:

"Pilsoniskā sabiedrība ir efektīva tikai tad, ja tā ir kompetenta tajos jautājumos, ar kuriem valsts nevar pati veiksmīgi tikt galā. Ja pilsoniskā sabiedrība gribēs būt kompetenta, tā būs. Pilsoniskajai sabiedrībai jābūt gudrai, jāredz sistēma!" (*Think tank*, kr. val.)

### Finansējums

Par finansējuma pieejamību NVO tuvākajā laikā vairums dalībnieku ir visai pesimistiski. Atšķiras vienīgi vērtējumi, kā finansējums būtu iegūstams. Vairums dalībnieku akcentē valsts rūpes, ĪUMSILS darbības pārtraukšanu, daži (gk. krievvalodīgo organizāciju

pārstāvji) akcentē grūtības projektu rakstīšanā un realizācijā. Viedokļi par valsts lomu NVO finansēšanā reizēm ir visai kategoriski:

“Ideālais variants ir, kad pilsonisko sabiedrību finansē valsts. Valsts var redzēt, ka NVO var veiksmīgi risināt daudzas problēmas. Bet tam ir vajadzīga gudra valsts, tā ir mūsu problēma. Tās NVO struktūras, kas strādā tikai par naudu – viņu perspektīvas ir skumjas, krīze noņems finansējumu. Struktūrām, kas strādā uz entuziasma, pašlaik nav liels entuziasma resurss.” (*Think tank*, kr. val.)

Citi turpretī norāda uz augošo konkurenci par līdzekļu piesaisti, kā arī uz valsts neieinteresētību pieņemt NVO kā pakalpojumu sniedzējas:

“Mēs dzīvojam no nelieliem ziedojumiem un projektiem. Konkurence pieaug. Taču mēs neesam izlepuši. Jūtam, ka mūsu pakalpojumi nevienam nav vajadzīgi – ierēdņi pretojas, kā māc. Resursi tiek izniekoti valsts līmenī, divus gadu garumā cilvēki, piem., no ISEC brauc uz Briseli uz semināru par bērniem ar īpašām vajadzībām, pēc tam nekāda rezultāta.” (Interesu aizstāvības organizācija izglītībā, latv.val.)

Daļai organizāciju tuvākajā laikā būtiskas grūtības acīmredzot var radīt līdzfinansējuma piesaistīšana ES u.c. projektiem. Tas, pēc kādas projekta dalībnieces domām, jau ir novedis pie situācijas, ka Latvijas NVO nevar iegūt ievērojamus līdzekļus tieši līdzfinansējuma dēļ. Kā papildus negatīvs faktors tiek minēti grozījumi nodokļu likumdošanā, kas noteikti nestimulēs privāto uzņēmēju līdzdalību NVO sponsorēšanā:

“Latvija nespēj paņemt visus tos resursus, kuri mums ir pieejami. Uzņēmējiem kā donoriem ir problēmas: šodien organizācijas ir uzaudzējušas muskuļus un var paņemt projektus uz 100, 200 vai 300 tūkstošiem, mēs to naudu nevaram paņemt, jo nav līdzfinansējuma. Arī pašvaldības to nevar piešķirt. Arī grozījumi nodokļu politikā ietekmēs negatīvi.” (Sieviešu NVO sadarbības tīkls, latv. val.)

### **3.2 Strukturālie šķēršļi sadarbībai**

Projekta gaitā kļuva skaidra zināma strukturāla nesaderība starp organizācijām, kas piedalījās projektā. Starp krievu darba valodas organizācijām, kas aktīvi piedalījās projektā, bija vairākas kultūras biedrības, kas vai nu neizvirza politikas ietekmēšanas mērķus, vai nu izvirza tos formāli, bet pamatā nenodarbojas ar savu biedru kapacitātes celšanu sadarbībai ar valsts vai pašvaldību iestādēm vai to ietekmēšanai. Daļa no šīm organizācijām ikdienā strādā ar pensionāriem un bērniem, nodarbojas ar labdarību, kā arī ar kultūras pasākumu organizāciju vai ārpuskolas izglītību. Daļā no krievu darba valodas organizācijām, kas piedalījās projektā, ļoti vispārīgi definē savus darbības mērķus: ‘cilvēktiesības’, ‘izglītība’, ‘humānisms’, ‘biedru vajadzību nodrošināšana kultūras, valodas un ticības jomā’, ‘sociālo jautājumu risināšana’. Tikai dažām no organizācijām bija definēti skaidri politikas ietekmēšanas mērķi un to sasniegšanas veidi. Šī samērā vispārīgā mērķu definēšana apgrūtina šo krievvalodīgo organizāciju sadarbību ar daudzām latviešu pamatvalodas organizācijām (piem., izglītības jomā), kuras, gluži

pretēji, nodarbojas ar ļoti specifiskiem jautājumiem, bieži aizmirstot plašāku sociālu kontekstu.

Savukārt, starp latviešu organizācijām, kas aktīvi piedalījās projektā, bija vairākas jaunu aktīvistu organizācijas (Tautvaldība, Tautas forums, Ideju māja) un dažas interešu aizstāvības organizācijas (Papardes zieds, Pro Futuro, Pūks un draugi, Latvijas sieviešu NVO sadarbības tīkls). Šo organizāciju darbības veidi ļoti orientējas uz iedzīvotāju mobilizāciju un iesaistīšanu politikas ietekmēšanā; par sabiedriskām aktivitātēm tās runā pārsvarā politikas ietekmēšanas kontekstā, nevis kopienas dzīves organizācijas kontekstā. Viņu diskurss ir vairāk orientēts uz komunikāciju ar valsts un pašvaldību institūcijām (no krievu valodas organizācijām, kas piedalījās projektā, tāds diskurss pamātā bija tikai 2 organizācijām – BISI (kas definē sevi kā analītisku organizāciju) un Liepājas krievu kopienai, kā arī daļēji LORK (Latvijas krievu kultūras biedrība)). Vēl divas uzaicinātas organizācijas – Humanitāra perspektīva un Latvijas Krievu valodas un literatūras pedagoģu asociācija – aktīvi nepiedalījās projekta aktivitātēs.

Ņemot vērā šo strukturālo nesaderību un atšķirīgus darbības veidus, organizācijām bija salīdzinoši grūti vienoties par konkrētiem darbības veidiem, kuros visi justos komfortabli, neskatoties uz kopīgām identificētām interesēm – uzlabot pašvaldību atsaucību, risināt izglītības sistēmas problēmas, risināt problēmas, kas saistītas ar sabiedrības veselību. Tāpat jānorāda, ka, saskaņā ar dažu organizāciju pārstāvju viedokli, šobrīd jaunu dienaskārtību un kopīgi risināmu problēmu meklējumi daudzāk atvīrās otrajā plānā iepretim organizāciju izdzīvošanas problēmu risināšanai, jau iesāktu projektu pabeigšanai. Iespējams, tieši tādēļ daļa prāta vētras dalībnieku uztvēra kopīgo dienaskārtību formulēšanas mēģinājumus drīzāk kā interesantus, taču nesaistošus vingrinājumus, nevis reālas sadarbības sākumpunktus.

### 3.3 Ieteikumi

1. Par galveno problēmu savu ieceru realizēšanā NVO pārstāvji uzskata zemu finansējuma pieejamību. Liela daļa organizāciju pārstāvju uzskata, ka finansējumam jānāk no valsts, kas tikai daļēji sakrīt ar klasisko izpratni par pilsonisko sabiedrību kā veidojumu, kas darbojas salīdzinoši neatkarīgi no valsts institūcijām un uzrauga to darbības atbilstību demokrātijas principiem. Projekta gaitā gūtie novērojumi liecina, ka ir ļoti vēlama NVO aktivitātes paaugstināšana, meklējot citus finansējuma avotus ārpus valsts finansējuma, kas tuvākajā laikā visdrīzāk nepalielināsies. Neskatoties uz vairākām agrākām donoru aktivitātēm šajā jomā (piemēram, Baltijas-Amerikas Partnerattiecību programmas centieniem veicināt vietējo filantropiju un celt NVO kapacitāti līdzekļu piesaistē un organizācijas finanšu vadībā), NVO kapacitāte līdzekļu piesaistes jomā joprojām ir samērā zema, un tas īpaši attiecas uz mazākumtautību NVO un organizācijām, kas strādā ar sociāli neaizsargātām grupām.

Iesakām NVO koalīcijām, vietējiem un starptautiskajiem fondiem, kas piešķir atbalstu pilsoniskās sabiedrības aktivitātēm Latvijā, novirzīt daļu pieejamo resursu NVO līderu kapacitātes celšanai finansējuma piesaistes jomā, lai novērstu situāciju, kad valsts finansējumam sarūkot, sarūk arī pilsoniskās sabiedrības kapacitāte un dzīvotspēja. Īpašu atbalstu kapacitātes celšanā nepieciešams sniegt NVO, kas strādā ar sociāli neaizsargātām grupām un tām NVO, kuru zemu rīcībspēju ietekmē nepietiekoša valsts valodas prasme.

2. Projekta rezultāti liecina par NVO pārstāvju gatavību sadarboties ar citas pamatvalodas organizācijām, bet nevelēšanās uzņemties atbildību un līderību šādā sadarbībā, ka arī atturību komunikācijā ar cilvēkiem, kuru darbības stils un kultūra daļēji atšķiras no savas kultūras un darbības stila.

**Būtu nepieciešams veicināt NVO līderu starpkultūru komunikācijas prasmes, tai skaitā caur NVO koalīciju un fondu organizētajiem treniņiem par tādām tēmām, kā dažādības vadība un komunikācija daudz kultūru darba vidē. Šiem treniņiem jābūt izteikti praktiska rakstura, lai rezultātā NVO līderi ne tikai iegūtu jaunas prasmes, kas palīdzētu viņiem veidot veiksmīgu partnerību ar citas pamatvalodas organizācijām, bet kļūtu arī par multiplikatoriem, kas prot iedvesmot savus kolēģus darboties kopā ar domubiedriem no citām kultūrām, neskatoties uz valodas grūtībām vai sākotnējiem stereotipiem par citu grupu.**

3. Projekta izstrādes gaitā vairākkārt tika konstatēts, ka cilvēku līdzdalība NVO un vēlme iesaistīties politisko lēmumu ietekmēšanā ir cieši saistītas parādības. Vienlaikus latviešu un krievu valodās runājošo organizāciju starpā šeit ir vērojamas asimetrijas: lai gan pastāv izņēmumi, krievvalodīgo NVO tomēr ir ievērojami vairāk atsvešinātas no pārvaldes institūcijām par latviešu valodā runājošām NVO. Tas būtiski apgrūtina konsolidētas pilsoniskās sabiedrības veidošanos.

**Tādēļ NVO apvienībām, donoriem un atbalstītājiem būtu jāveicina dažādu pamatvalodu organizāciju sadarbība ļoti konkrētos interešu aizstāvības projektos, ar reāli konstatējamiem rezultātiem. Šāda pieeja, iespējams, ilgtermiņā ļautu pārvarēt arī iepriekš minētos strukturālos šķēršļus sadarbībai, proti, atšķirību starp 'latviešu' organizāciju orientāciju uz mobilizāciju politisko lēmumu ietekmēšanai iepretim 'krievu' NVO orientācijai uz kopienas dzīves organizēšanu vispārīgu ideālu gaismā. Veiksmes gadījumā tas, iespējams, ļautu pārvarēt gan krievvalodīgo organizāciju vidū vērojamo skepsi un atsvešinātību no valsts, gan arī latviešu valodā runājošo organizāciju vidū reizēm vērojamo noslieci uz visai šauru specializāciju un ekspertīzes apguvi ārpus plašāka sociāla konteksta.**



## Pielikums

### Prāta vētru rezultāti par vēlamām pārmaiņām Latvijā pēc 5 gadiem

#### **Vēlamas pārmaiņas, ko NVO vēlas redzēt Latvijas sabiedrībā vidējā termiņā**

##### Latviešu pamatvalodas NVO:

- Pilsoniskās sabiedrības stiprums politikas veidošanā.
- Taisnīgāka nodokļu sistēma un sapratīga budžeta politika.
- Klientiem draudzīga valsts pārvalde.
- Radošas un plaši pieejamas iespējas visiem apgūt latviešu valodu.
- Politisko partiju finansēšana no valsts budžeta.
- Kvalitatīvas izmaiņas domāšanā par ekoloģiju un inovācijām.

##### Krievu pamatvalodas NVO:

- Ietekmīgākas NVO.
- Stipras neatkarīgu ekspertu kopienas Latvijā.
- Īrnieku tiesību aizsardzība atbilstoši ES līmenim, palīdzība bezpajumtniekiem.
- Nepilsoņu balsstiesības pašvaldībās.
- Mazāka sabiedrības etniska sašķeltība .
- ‘Zaļās’ domāšanas attīstība.
- Ekonomiskā attīstība.

#### **Ko par NVO domā par nevēlamām pārmaiņām?**

##### ‘Latviešu’ NVO:

- Jauniešu emigrācija.
- Sociālā atstumtība.
- Segregācija.
- Asas vides problēmas.
- Izglītības kvalitātes kritums. ‘Krievu’ NVO:
- Jauniešu emigrācija
- Sabiedrības novecošanās
- Sabiedriskās veselības pasliktināšanās.